

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

CONTENTS:

MONTENEGRIN-OTTOMAN BORDER RELATIONS AFTER THE BERLIN CONGRESS OF 1878

Ivan TEPAVCEVIC ..... p. 7

AUSTRO-HUNGARIAN INTELLIGENCE SERVICE IN MONTENEGRO (1914–1916)

Milan SCEKIC ..... p. 21

INDEX OF THE CYCLE OF MONEY-THE CASE OF MONTENEGRO

Constantinos CHALLOUMIS ..... p. 41

THE ROLE OF THE MONTENEGRIN PROSECUTOR'S OFFICE IN THE CASE OF DEPORTATION OF REFUGEES

Balša DELIBASIC ..... p. 59

PERCEPTION ON JULY 13 IN MONTENEGRIN NEWSPAPERS AFTER THE WAR OF THE 1990s

Vukadin NISAVIC ..... p. 81

THE BRITISH EMPIRE'S INTEGRATION OF PRECOLONIAL NIGERIA INTO THE BRITISH COLONIAL ECONOMY AND ITS CONSEQUENCES

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... p. 99

REVIEWS:

SCIENTIFIC CONFERENCE: POST-SOCIALIST IDENTITY OF MONTENEGRO

Jovan MUHADINOVIC ..... p. 115

A CAPITAL WORK OF UNIVERSAL VALUE–Presentation of the book: The red idea of Montenegro

Milan SCEKIC ..... p. 121

ABOUT METHODOLOGY, STRUCTURE, CONTENT – Presentation of the book: Modern History of Montenegro 1988–2017

Zivko ANDRIJASEVIC ..... p. 127

FLOOD, EARTHQUAKE, SMOG – Presentation of the proceedings:

Contributions to the ecohistory of Bosnia and Herzegovina in the 20th century

Minela RADUSIC ..... p. 135

THE FIRST PRESIDENT OF SLOVENIA– Presentation of the book: Milan Kučan - The first president of Slovenia

Amel DURUTLIC ..... p. 141

THE ALTERNATIVE – Presentation of the book: An alternative history of Serbia

Milan SCEKIC ..... p. 147

PROCEEDINGS: MONTENEGRO THREE DECADES AFTER THE DEMOLITION OF THE BERLIN WALL

Vukadin NISAVIC ..... p. 153

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS ..... p. 159

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

SADRŽAJ:

POGRANIČNI ODNOSI IZMEĐU CRNE GORE I OSMANSKOG CARSTVA NAKON BERLINSKOG KONGRESA 1878.

Ivan TEPAVČEVIĆ ..... str. 7

AUSTROUGARSKA OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA U CRNOJ GORI (1914–1916)

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 21

INDEKS KRETANJA NOVCA-SLUČAJ CRNE GORE

Constantinos CHALLOUMIS ..... str. 41

ULOGA CRNOGORSKOG TUŽILAŠTVA U SLUČAJU DEPORTACIJA IZBEGLICA

Balša DELIBAŠIĆ ..... str. 59

PERCEPCIJA 13. JULA U CRNOGORSKIM NOVINAMA NAKON RATA DEVEDESETIH

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 81

INTEGRACIJA PRETKOLONIJALNE NIGERIJE U BRITANSKU KOLONIJALNU EKONOMIJU I NJENE POSLJEDICE

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... str. 99

PRIKAZI I OSVRTI:

NAUČNA KONFERENCIJA: POST-SOCIJALISTIČKI IDENTITET CRNE GORE

Jovan MUHADINOVIĆ ..... str. 115

KAPITALNO DJELO UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI– Prikaz knjige:
Crvena ideja Crne Gore

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 121

O METODOLOGIJI, STRUKTURI, SADRŽAJU – Prikaz knjige:

Moderna istorija Crne Gore 1988–2017

Živko ANDRIJAŠEVIĆ ..... str. 127

POPLAVA, ZEMLJOTRES, SMOG – Prikaz zbornika radova:

Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću

Minela RADUŠIĆ ..... str. 135

PRVI PREDSJEDNIK SLOVENIJE – Prikaz knjige:

Milan Kučan – Prvi predsjednik Slovenije

Amel DURUTLIĆ ..... str. 141

ALTERNATIVE – Prikaz knjige: Alternativna istorija Srbije

Milan ŠČEKIĆ ..... str. 147

ZBORNIK RADOVA: CRNA GORA TRI DECENIJE NAKON RUŠENJA

BERLINSKOG ZIDA

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 153

UPUTSTVA ZA AUTORE ..... str. 159

Review

KAPITALNO DJELO UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI

Prikaz knjige: Adnan Prekić, *Crvena ideja Crne Gore*, Matica Crnogorska, Podgorica, 2020.

Milan SCEKIC

University of Montenegro – History department, Montenegro
Danila Bojovica bb, Niksic, Montenegro
email: milans@ucg.ac.me

Matica crnogorska objavila je 2020. godine knjigu crnogorskog istoričara Adnana Prekića, „Crvena ideja Crne Gore“. Knjiga ima 441 stranu. Strukturu knjige čini predgovor i četiri poglavlja, i to: „Crna Gora 1900-1955“, „Mehanizmi indoktrinacije“, „Političke ideje Crvene Crne Gore“ i „Novi čovjek Crvene Crne Gore“. Osnovu knjige predstavlja doktorska disertacija Adnana Prekića: „Političke ideje i ideologija u Crnoj Gori 1945-1955“, odbranjena početkom 2017. godine na Filozofskom fakultetu u Nikšiću (Studijski program Istorija). Istraživački proces autor je obavio u Arhivskom odsjeku za istoriju radničkog pokreta Državnog arhiva Crne Gore u Podgorici, u kome je pregledao raznovrsnu i obimnu građu partijske provenijencije, i to fondove: Pokrajinskog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Crnu Goru, Centralnog komiteta Saveza komunista Crne Gore, kao i fond Blaža Jovanovića. Na arhivalijama u koje je imao uvid počiva oko 80% Prekićeve knjige, što govori, da za razliku od velikog broja doktorata kompilatorske sadržine, Crvena ideja Crne Gore predstavlja ozbiljan doprinos istorijskoj nauci. Pored Arhivskog odsjeka za istoriju radničkog pokreta, autor je istraživao u Nacionalnoj biblioteci „Đurđe Crnojević“ na Cetinju, biblioteci Filozofskog fakulteta u Nikšiću, Narodnoj biblioteci „Radosav Ljumović“ u Podgorici, u kojima je pregledao veliki broj monografskih publikacija, zbirki dokumenata, propisa, članaka, rasprava i novina, koji tretiraju tematiku i hronološki period kojim se bavio. Time je u potpunosti okončao istraživački proces.

U predgovoru knjige autor ističe da „Crvena ideja Crne Gore nije zvaničan termin iz perioda komunističke vlasti“ već simbolički naziv za ideologiju Komunističke partije u Crnoj Gori nakon 1945. godine, i totalitarni sistem koji je nastojao da stvori „‘novo’ društvo i ‘nove’ ljude“, što je bilo nemoguće ostvariti „bez novih vjerovanja i postojanog institucionalnog ubjeđivanja“. Tako je Partija, kako s pravom primjećuje Prekić, „uporedo sa izgradnjom socijalističkog društva, kao konačnog cilja njenog političkog djelovanja, pokušala da izvrši jednu vrstu antropološke revolucije i tako dovede do formiranja novog socijalističkog čovjeka Crne Gore“. Da čitaocu na naučno utemeljen i vjerodostojan način prikaže i približi ideološki profil socijalističkog sistema koji je više od četiri decenije suvereno gospodario političkim i javnim prostorom Crne Gore, autor smatra zadatkom svoga djela. Istina, predmet Prekićevog istraživačkog interesovanja obuhvata prvu deceniju socijalističke uprave u Crnoj Gori, tj. period od 1945-1955. godine. To je decenija dinamičnih društveno-ekonomskih i političkih promjena koje su obilježile istoriju ovih prostora u eri socijalizma. Ukidanje partijskog pluralizma, apsolutna dominacija Komunističke partije, obnova i izgradnja zemlje, Prvi Petogodišnji plan, Rezolucija Informbiroa, sukob sa zemljama socijalističkog lagera, Osnivački kongres Komunističke partije Crne Gore, uvođenje samoupravnog socijalizma, Drugi kongres Saveza komunista, samo su neki od markantnijih događaja koji su trajno obilježili istoriju socijalizma na ovim prostorima i ostavili neizbrisiv trag u našem kolektivnom sjećanju.

U prvom poglavlju autor je detaljno analizirao prilike u Crnoj Gori u periodu od 1900-1955. godine, ukazujući da je Crna Gora 1918. godine izgubila nezavisnost i ušla u sastav jugoslovenske države (kao integralni dio Srbije – M. Š). Iako su Crnogorci smatrali da će u sklopu jugoslovenske države doživjeti ekonomski i politički preporod, Prekić s pravom ističe da su „političke ideje o prosperitetu i ekonomskom napretku u novoj državi“ bile „samo dio propagandnog rata“, budući da se položaj Crne Gore u jugoslovenskoj državi nije bitnije poboljšao „ni u jednom segmentu ekonomskog i društvenog razvoja“. Naprotiv, autor na osnovu relevantnih istorijskih izvora ukazuje na zabrivajuću političku, ekonomsku i kulturnu arhaičnost crnogorskog društva u periodu između dva svjetska rata.

U drugom poglavlju („Mehanizmi indoktrinacije“) Prekić analizira ulogu partijskih organa, masovnih organizacija (Narodni front (SSRN), Narodna omladina, Savez pionira, Antifašistički front žena, Sindikati, Fiskultura i sport),

obrazovanja, medija, književnosti, istoriografije, slikarstva i filma u izgradnji socijalističkog društva u Crnoj Gori. Podaci do kojih je došao autor nedvosmisleno govore da je njihov doprinos „u procesu indoktrinacije i utemeljenja političkih ideja socijalizma“ bio od ogromnog značaja. Ilustracije radi, samo tokom 11 mjeseci 1948. godine 150 filmova koji su emitovani u bioskopima u Crnoj Gori gledalo 883.429 ljudi (27 filmova putujućih bioskopa gledalo je 150.000 ljudi). S druge strane, u organizaciji Narodne omladine s proljeća 1949. godine bilo je obuhvaćeno 99,39% mladih, dok je u fiskulturnim organizacijama 1950. godine bilo 22.000 članova. U moru ostalih, ovi podaci pouzadno svjedoče s koliko je uspjeha Komunistička partija preko svojih organa, masovnih organizacija i institucija sistema vršila indoktrinaciju stanovništva koristeći kao pogonsko gorivo političke ideje socijalizma.

U trećem poglavlju („Političke ideje Crvene Crne Gore“) autor analizira pet najznačajnijih političkih ideja, čija je uloga u izgradnji socijalističkog sistema u Crnoj Gori, bila od krucijalnog značaja. To su ideje: socijalizma, revolucije i NOB-a, bratstva i jedinstva, rada i novih društvenih snaga. Ove ideje autor smatra temeljnim stubovima na kojima je počivao socijalistički sistem u Crnoj Gori. Detaljno analizirajući svaku od ovih ideja, Prekić ističe da je ideal socijalizma bila „najvažnija politička ideja Komunističke partije“ koja se temeljila na „tezi o savršenosti socijalističkih društvenih odnosa“. Ujedno vrijednosti koje promoviše ova ideje za Partiju su predstavljale najpogodniji sredstvo u borbi da se crnogorsko društvo izbori sa zabrinjavajućom političkom i kulturnom zaostalošću. Tezu o savršenosti socijalističke države autor smatra polaznom tačkom „u afirmisanju ideala socijalizma“, koja se „dodatno osnažuje narativom o navodnoj demokratičnosti i slobodama koje nudi Partija“. Kao najznačajnije elemente ovog ideala, autor posebno potencira dvije teze. To su teza o ekonomskoj jednakosti, i teza o društvu jednakosti i socijalne pravde, kojom je Partija nedvosmisleno poručivala narodnim masama, da u socijalizmu ljudi sa margina društva mogu „odlučivati o najvažnijim državnim pitanjima“ i biti nosioci najviših funkcija. Kroz ideal revolucije i NOB-a, Partija je nastojala da „legitimise sopstvenu ulogu u ratnim događajima“ i tako „tekovine revolucije i NOB-a“ ugradi u „temelj nove države“. Važnu ulogu u afirmisanju ovog ideala, ističe autor, imao je Istorijski institut Crne Gore, u čijem su časopisu „Istorijski zapisi“, trebali da dominiraju radovi koji tretiraju tematiku revolucije i NOB-a. No, imajući u vidu činjenicu da su u „Istorijskim zapisima“ do 1955. godine uglavnom objavljivani članci i dokumenta koji su se bavili problematikom crnogorske nacionalne istorije, doprinos Istorijskog instituta

afirmiciji idela revolucije i NOB-a, bio je više nego skroman. „Ideal bratstva i jedinstva predstavlja ideološki i politički odgovor Komunističke partije na vjerske i nacionalne razlike“, dok se kroz ideal rada iskazivao odnos prema „proleterijatu koji predstavlja najvažniju socijalnu grupu u procesu izgradnje socijalističkog društva“. Pritom, autor naglašava da se u poslijertnom periodu „rad i pravo na rad“ percipira kao „osnovno ljudsko pravo iz kojeg proizilaze sva ostala prava pojedinaca“. Konačno, ideal novih društvenih snaga imao je emancipacijsku ulogu, budući da je za žene i mlade, koji su ranije bili praktično isključeni iz društvenih tokova, u savremenim okolnostima bilo predviđeno „da zauzmu mjesto u prvim redovima svih društvenih procesa“.

U četvrtom poglavlju („Novi čovjek Crne Gore“) autor navodi da je sistem koji je uspostavljen u Crnoj Gori poslije 1945. godine posjedovao „sve elemente totalitarističke vlasti“, ali ističe da za Partiju apsolutna vlast nije predstavljala krajni cilj, „već isključivo sredstvo, da na vrijednostima crvene ideje Crne Gore gradi socijalističko društvo i socijalističkog čovjeka koji će prihvatiti sve vrijednosti sistema.“ Zahvaljujući totalitarnom karakteru sistema koji uspostavljen u Crnoj Gori nakon Drugog svjetskog rata, Partija je nesumnjivo uspjela u svom naumu, nametnuvši narodnim masama progresivne vrijednosti na kojima je počivala ideja „crvene Crne Gore“.

Narativ o totalitarnom sistemu danas se iznova aktuelizuje i problematizuje kako bi se navodno ukazalo na njegovu pogubnost i štetu koju je nanio razvojnim procesima. Za to knjiga Adnana Prekića, kao nesumnjivo najdarovitijeg historičara mlađe generacije u Crnoj Gori, ima za cilj da čitačaku publiku na argumentovan način uvjeri u neistinitost takvih navoda. Tim prije, jer oni koji danas zastupaju tezu da su 1945. godine socijalističke vlasti zaustavile progresivne procese, zanemaruju činjenicu da je Crna Gora u privrednom i kulturnom pogledu bila jedan od najzaostalijih djelova Jugoslavije. U prilog tome svjedoči podatak, da je u međuratnom periodu oko 80% stanovništva Crne Gore živjelo na selu, baveći se poljoprivredom i stočarstvom, dok industrija praktično nije postojala. Činjenica da je 1921. godine u Crnoj Gori bilo 67% nepismene populacije (1931. godine – 56%), dok je kod žena udio nepismenosti iznosio skoro 80%, pouzdano svjedoči kakve su prilike vladale u Crnoj Gori. Kulturno sivilo i intelektualnu učmalost jednog prostora upotpunuje podatak, da su fakultetski obrazovani ljudi dvadesetih godina prošlog vijeka činili svega 0,25% crnogorske populacije, dok visokoškolskih i

naučnih institucija nije bilo na prostoru Crne Gore.

Iako su poslije Drugog svjetskog rata pojedina mjesta i privreda u Crnoj Gori bili uništena, zemlja paralisana, stanovništvo teško postradalo, uspostavom socijalističke vlasti za samo nekoliko godina, Crna Gora se promijenila do neprepoznatljivosti, u gotovo svim društvenim sferama. Tako je za samo 18 mjeseci od rata u Crnoj Gori obnovljeno 300 km puteva, za 15 mjeseci je izgrađena pruga Titograd-Nikšić (1948), procenat nepismene populacije nakon rata smanjio se za oko 30%, dok je kod radnosposobnog stanovništva (do 50 godina starosti) analfabetizam početkom pedesetih potpuno bio iskorijenjen. Prekić takođe ističe, da se indeks industrijske proizvodnje nakon rata povećao 106%, da je za četiri godine u Crnoj Gori otvorena 151 nova škola, koje je pohađalo 15.000 đaka više nego u međuratnom periodu, kao i da je po prvi put u svim krajevima nastanjenim stanovništvom albanskog etničkog porijekla, socijalistička vlast počela da otvara škole u kojima se nastava izvodila na albanskom jeziku. Napokon, 1947. godine na Cetinju je osnovana prva viskoškolska institucija (Viša pedagoška škola) u Crnoj Gori, a naredne godine (1948) i Institut za proučavanje istorije crnogorskog naroda.

Impozantni rezultati koje je za svega nekoliko godina ostvarila socijalistička vlast, autor s pravom vidi u snazi socijalističke ideje, koju je ogromna većina stanovništva percipirala kao prosperitetnu i emancipatorsku ideju. Pritom ističe, da je ova ideja jedina bila u stanju da izgradi pravednije društvo i stvori novog čovjeka u Crnoj Gori, koji robuje toj ideji. Ključ uspjeha socijalističkih vlasti da nametne crvenu ideju autor je prepoznao u idejama: socijalizma, revolucije i NOB-a, rada, bratstva i jedinstva i novih društvenih snaga. Činjenica da su neke od ovih ideja izdržale probu vremena i da su danas veoma aktulene, svjedoči o njihovoj neprolaznosti, univerzalnosti i pravednosti. Zato smo uvjereni, da će i knjiga istoričara Adnana Prekića izdržati probu vremena, i zasigurno postati neprolazna, univerzalna i nezaobilazna literatura svim istraživačima koji se budu bavili historijom Crne Gore poslije Drugog svjetskog rata. Tim prije, jer se radi o kapitalnom djelu, velike naučne i sazajne vrijednosti.